

IRÁNYELVEK A NEMZETISÉGI KÉRDÉS KEZELÉSÉHEZ A MAGYAR HADSEREGBEN, 1941—1944

Az 1938—1941 közti időszakban Magyarország revíziós politikája négy ízben is meggyarapította a trianoni országterületet, olyan részek visszaszerzésével, amelyeken nem csak magyar, hanem — helyenként különösen nagy számban vagy éppen túlsúlyban — nemzetiségi lakosság is élt. Ez a körülmény új helyzetet teremtett a magyar nemzetiségpolitikában, s hatással volt a magyar hadseregnél is a nemzetiségi kérdés kezelésére.

A trianoni Magyarország hadseregénél az az irányzat érvényesült, hogy a szolgálattételre bevonult nemzetiségieket igyekezzenek elmagyarosítani, s ezzel összefüggésben lehetőleg nevük megváltoztatására is rávenni. Mivel a trianoni országterületen megmaradt nemzetiségek már különben is erősen magyarosodtak a több évtizedes asszimilációs folyamat során, ez a törekvés jó ideig nem ütközött különösebb ellenállásba, s nem is igényelte drasztikus eszközök alkalmazását: egyfelől bizonyos presszionálásban, másfelől kedvezmények megvonásában nyilvánult meg a kívánt cél elérése érdekében. Komolyabb konfliktusok a 30-as évek második felétől keletkeztek belőle, amikor a német nemzetiség körében németországi szervek támogatásával kibontakozott nemzeti öntudatosító munka eredményeként itt is, ott is tiltakozni kezdtek a magyar hadseregben folyó magyarosítás ellen, s a panaszok Németországba is eljutottak, amelynek hivatalos diplomáciája ismételten felemelte szavát az ilyen ügyekben. A Németország barátságát kereső magyar kormányok ünnepelesen le is mondtak általában a magyarosítás erőltetéséről — fenntartva az önkéntes magyarosodás szabadságát —, s figyelmeztetésükre 1937 óta tiltott volt a magyarosítás a hadseregben, mégis lépten-nyomon érkeztek jelentések e tilalom figyelmen kívül hagyásáról. Werth Henrik vezérkari főnök 1941. február 24-i tiszti parancsa a legénységgel való bánásmódról szükségesnek tartotta, hogy erre külön kitérjen, elítélve a nemzetiségekkel szemben tapasztalható túlkapásokat, „akármelyik nemzetiséghez tartozzék is az illető”. Valójában azonban kezdettől fogva cinkos egyetértés állt fenn a magyar és a német kormány, illetve a magyar és a német hadsereg vezetői között arról, hogy a nem német nemzetiségűekre vonatkozóan egyik fél sem helyez súlyt a magyarosítási tilalom érvényesítésére.

Még akkor is, ha a nemzetiségekkel való bánásmód a hadseregben általános, minden nemzetiségre egyformán érvényes formában fogalmaztatott is meg, egyre nyilvánvalóbbá vált a német nemzetiség valójában különleges elbánásban részesítésének igénye. Werth vezérkari főnöki újabb tiszti parancsa, amelyet 1941. május 12-én adott ki a Délvidékre bevonult magyar alakulatok meglátogatása során szerzett tapasztalatairól, azt hozta fel emellett legfőbb érvelésként, hogy Magyarország német segítséggel tett szert területgyarapodásaira. Ezt — „az ellenséges angol és nemzetközi zsidó propaganda” ellenére — „megingathatatlan meggyőződéssé kell nevelni”. A német nemzetiség különleges helyzetét egyébként eleve megalapozta már a második bécsi döntés alkalmával, 1940 augusztus végén aláírt ún. „bécsi német népcsoport-egyezmény”.

Be kellett azonban azt is látni, hogy a nem német nemzetiségekkel szemben sem lehet folytatni az asszimiláció erőltetésének addigi politikáját. A re-

víziós terület-visszacsatolások révén olyan nemzetiségi tömegek kerültek vissza, amelyek 1918 előtt is kevésbé voltak kiteve az asszimilációs hatásoknak, mint a történelmi Magyarország magyar többségű belső területén, amelyre Trianon következtében az ország leszűkült, azután pedig — a szomszédos államokban — legalább két évtizeden át erős nemzeti öntudatban nevelték fel fiatal korosztályaikat. Amikor a visszacsatolt területek nemzetiségi lakosságából is megkezdte a magyar hadsereg a sorkötelesek behívását, illetve előkészítette a magyar katonai előképzést szolgáló leventeintézmény bevezetését, nagy idegenkedés volt tapasztalható a nemzetiségi fiatalok részéről, sőt megököntöen nagyarányú volt szökésük. Az 1938 novemberi első bécsi döntéssel Magyarországhoz került felvidéki terület szlovák szórványaiból a fiatalok az 1939 márciusában létrehozott Szlovák Köztársaságba, a magyar csapatok által ugyancsak 1939 tavaszán birtokba vett Kárpátaljáról a ruszinok a szeptemberben szomszédossá vált Szovjetunióba, az észak-erdélyi románok az 1940 augusztus végi második bécsi döntés értelmében román uralom alatt maradt Dél-Erdélybe, az 1941 áprilisában a magyar csapatok által birtokba vett Délvidékről a bácskai szerbek Szerbiába, a muraközi horvátok az „önálló” Horvátországba szöktek át tömegesen. A bácskai német fiatalok jelentős része a német megszállás alá került Szerb-Bánátba igyekezett, s ott német katonai alakulatokhoz állt be. A nagyarányú szökésekben szerepet játszott a visszaszerzett területekre bevonuló magyar katonai erők parancsnokainak céltudatos törekvése arra, hogy a nemzetiségi lakossággal szemben már az első pillanatban „erélyt” mutassanak. Azonkívül nagy elkeseredést váltott ki az is, hogy az átcsatolt területekről 1939—1940—1941 őszén a magyar hadseregbe besorozott nemzetiségi újoncokon gyakorta „bosszulták meg” sovíniszta tiszték, altisztek becsmérlő szavakkal és durva bánásmóddal az idegen uralom alatt elszorított magyar sérelmeket.

A vezérkari főnökség — bizonyára Bárdossy László miniszterelnök 1941. augusztus 12-i bizalmas rendeletétől indítatva, amely a kormány türelmes nemzetiségpolitikájának zsinórmértékül vételét kívánta meg minden szervtől a kérdés kezelése módjának sajátos körülményeiknek megfelelő részletes kidolgozásánál —, 1941 őszén—telén azon hadtestek parancsnokaival dolgoztatott ki irányelveket a nemzetiségiakkal való hadseregbeli bánásmódról vonatkozólag, amelyek területe a visszacsatolt részekre is kiterjedvén, azokhoz onnan, vagy más nemzetiség-lakta visszacsatolt területekről nagy számban vonultak be nem magyarok, s amelyek a levente-képzésben is fokozott mértékben találták magukat szemben nemzetiségi problémákkal.

Elsőnek az V. (szegedi) hadtest parancsnoka, Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagy 1941. november 27-i felterjesztése érkezett be. A jelentős szerb és német lakosságú, frissen megszerzett bácskai területen az ő hadteste volt illetékes. Elismeri, hogy a megnagyobbodott Magyarországon túlhaladott a csonkaországi szemlélet; a nemzetiségekkel való együttélés a magyar államszeme. A nemzetiségpolitika a kormány dolga, nincs külön honvédségi hivatalos álláspont. A tiszték kerüljék a nemzetiségi kérdésekről való véleménynyilvánítást, vitát. A hadseregen belül ne legyen nemzetiségi ellentét. Fokozott jelentőséget kap a tisztikar nemzetnevelő munkája: magyar nemzeti értelemben vett nemzeti és állampolgári nevelésben kell részesítenie a visszacsatolt területekről bevonuló, illetve az ott a leventeképzésbe bevont nemzetiségi fiatalokat. Ehhez nagy türelem kell, mert nem könnyű megszabadítani őket ei-

lenséges szellemben történt neveltetésük hatásaitól, így a magyar irredentával szemben kialakult saját irredentájuktól, amely visszaköveteli a Magyarországhoz csatolt területeket. A magyarság, mint „magasabbrendű faj”, fogadja elnézéssel a nemzetiségi idővel majd lehiggadó öntudattúltengéseit. Nem szabad akadályozni anyanyelvük használatát; tolmácsok alkalmazásával kell fenntartani az eleven kontaktust a magyar tisztek és a nemzetiségi legénység között; kívánatos, hogy a tisztek, altisztek igyekezzenek elsajátítani a nemzetiségi legénység nyelvét. Figyelembe kell venni a nemzetiségi érzékenységét, nem szabad őket gúnyolni, vagy éppen testileg bántalmazni. Kerülni kell velük szemben erőszak alkalmazását; meg kell torolni a szabálytalan túlkapásokat. Külföldre szökött nemzetiségi egyének ügyében nem a hadseregnek kell eljárnia, hanem törvénynek kell intézkednie. A nemzetiségi agitációval szemben kellő éberséget kell tanúsítani és keményen kell fellépni; ez a tisztikar nemzetvédelmi hivatásából következik. A hadtestparancsnokság nemzetvédelmi előadójának rendszeres, illetve rendkívüli jelentései konkrét alapossággal foglalkozzanak minden nemzetiségi agitációra utaló jelenséggel.

Ezen általános érvényű megállapítások és rendelkezések háttéréből kidomborodik azonban a német nemzetiséggel kapcsolatos megkülönböztetett figyelem. Arra int, hogy a német nemzetiségűek magatartását ne kicsinyes szempontokból ítéljük meg, a nemzeti öntudatra ébredésükkel kapcsolatos túlzások majd eltűnnek. Tárnyilagosan meg kell állapítani — hangsúlyozza sajátos felfogását —, hogy ez a derék népség, a zsidóság és bolsevizmus elleni beállítotttsága révén, támasza a magyarságnak! Tanúsítsanak ezért a magyar tisztek lojális úri magatartást a hadseregben szolgáló német nemzetiségűekkel szemben, s a velük való érintkezés közvetlensége érdekében fordítsanak különös gondot a német nyelv tanulására. Az a megjegyzése, hogy a nemzetiségi-ekkel szembeni egyenlő bánásmód elve nem érinti a csapatok védettségének kérdését, arra utal, hogy a megbízhatóság szempontjából teljesen védettnek nyilvánított alakulatoknál (repülők, ejtőernyősök, harckocsizók stb.) a döntően magyar többségű állományba csak német nemzetiségűek voltak felvehetőek meghatározott százalékarányban, más nemzetiségi-ek egyáltalán nem.

Egyéb forrásokból tudjuk, hogy az erdélyi szász származású Feketehalmy-Czeydner altábornagy már korábban is szívesen tetszelgett a hadsereg nemzetiségi szakértője szerepében, s már a visszatért kelet-magyarországi, erdélyi területek vonatkozásában azt az álláspontot képviselte, hogy az ottani magyarságnak a svábokkal és szászokkal való összefogását kell támogatni a románokkal szemben. Bácska visszaszerzését követően ott is a magyar és német népelem összefogását kívánta előmozdítani a szerbek ellenében. Magyarország mindennél fontosabbnak tartott szövetsége Németországgal, ezzel összefüggően elnézése a volksbundista-kulturbundista szervezkedés és agitáció iránt, továbbá ez a favorizált magyar—német népközi összefogás más nemzetiségekkel szemben, kiegészülve szenvedélyes zsidógyűlöletével, határozták meg intézkedéseit a hadtestparancsnoksága alá tartozó Bácskában, s vezettek — adott körülmények közt — az 1942 januári borzasztó tömeggyilkossághoz.

Egy, a nemzetiségi kérdés hadseregbeli kezelésére vonatkozó másik, 1941. december 13-án kelt felterjesztés szerzője viszont Nagy Vilmos altábornagy, az emberségességéről ismert későbbi honvédelmi miniszter, ez idő szerint a VII. (miskolci) hadtest parancsnoka. A hatáskörébe tartozó felvidéki területekről, minthogy azok túlnyomó többségükben magyar lakosságúak, csak ke-

vés — szlovák — nemzetiségű került a hadtest alakulataihoz, ám más visszacsatolt területekről is hívtak be ide jelentős számban nemzetiségieket: ruszokat, románokat, szerbeket. Nagy Vilmos már kétségtelenül ismerte a Fekete-halm-Czeydner féle irányelveket, amit több szövegegyezés tanúsít. Ő is azt vallotta, hogy erős és ütőképes hadseregben nem lehetnek nemzetiségi elmentétek; az idegen uralom alól felszabadult és szolgálattételre a magyar hadsereghez bevonult nemzetiségi fiatalok lelkivilágát gyökeresen át kell formálni. Meg kell nyerni bizalmukat „a vezető magyar faj” iránt, bele kell illeszteni őket a szentistváni magyar állameszme gondolatvilágába. Ha ragaszkodnak is nemzetiségükhöz, magyar érzés hassa át őket, s ezt vigyék át családtagjaikra, utódaikra is. A hadsereg a nemzetnevelés döntő fontosságú tényezője tehát, amely célját leginkább emberséges módszerekkel, meggyőzés útján, szeretetteljes bánásmóddal érheti el. A tisztek, tiszthelyettesek helyes viselkedésének követelményei mellett hangsúlyozza a magyar nemzetiségű légénység őszinte bajtársi magatartásának fontosságát a nem magyar nemzetiségűekkel szemben. Lényeges vonása Nagy Vilmos felterjesztésének, hogy részletesen konkretizálja a nemzetiségekkel való egyéni foglalkozás teendőit is, a bevonuló nemzetiségi újoncok szeretetteljes fogadásától kezdve a szolgálat egész folyamán át, egészen a kimenők alkalmával adódó baráti, családi kapcsolatok ápolásának lehetőségéig. Minden egyes nemzetiségi honvéd mellé egy magyar honvéd bajtársat állított, hogy személyes törődésével segítse beilleszkedését és szellemének magyarbaráttá formálását. E kétségtelenül magyar nemzeti érdekekből fogant, de határozottan jóindulatú és emberséges intézkedései pozitívan ítéelhetők meg. Problematikusabb az, hogy a Turáni Vadászok hangzatos nevet viselő egyesület felfogásának megfelelően, amelynek egyik vezetője volt, Nagy Vilmos a nemzetiségek jó részében elszlovákosított, elrománosított, elszerbesített magyarokat látott, s ezek visszamagyarosítását tűzte célul, erre is felhasználva a hadseregben való szolgálat kínálta lehetőségeket. Erőszakot azonban e vonatkozásban sem alkalmazott. A hadtest nemzetiségi összetételénél fogva német viszonylattal nem kellett fogalalkoznia; tudjuk azonban, hogy e tekintetben felfogása szöges ellentétben állt Fekete-halm-Czeydnerével, s az ugyancsak turáni Bajcsy-Zsilinszkyével volt azonos.

A felterjesztések szerint mind az V. mind a VII. hadtest parancsnoka gondoskodott arról, hogy nemzetiségi vonatkozású irányelveikről és intézkedéseikről a tiszti és tiszthelyettesi kart megfelelően kioktassák.

Az ország nemzetiségi problémái sorában a második világháború folyamán egyre súlyosabb lett a román kérdés. Kállay Miklós miniszterelnök bizalmas rendeletben hívta fel a figyelmet arra, hogy bár nagyon szükséges a sokat szenvedett magyarság erősítése a visszacsatolt kelet-magyarországi területeken, az nem történhet az ottani románság kárára, mert a dél-erdélyi magyarok fizetik meg az árát. A magyar állam a magyarság és a nemzetiségek közös állama, amelynek állampolgárait egyenlő jogok illetik meg. Nem szabad korlátozni a nemzetiségi jogokat, az anyanyelv szabad használatát; biztosítani kell kulturális fejlődésüket. Annak ellenére, hogy meglehetősen intenzív körökben a határon túlról jövő bujtogatás, s annak ellenére, hogy a magyarság jogosan elkeseredett Dél-Erdélyben maradt vérei méltatlan sorsa, sőt üldöztetése miatt, nem szabad ezt a magyarországi románságon megtorolni: továbbra is érvényesülnie kell a magyarság történelmi hivatásának, az emberséges, atyai bánásmódnak a nemzetiségek iránt.

Ezt a miniszterelnöki bizalmas rendeletet Szombathelyi Ferenc vezérezre-des is kiadta kihirdetésre és foganatosításra 1943. december 21-i vezérkari fő-nöki tiszti parancsa mellékleteként. Felhívta a honvédség minden tagját, hogy kötelességszerűen alkalmazkodjék a kormány nemzetiségpolitikájához, s a nem-zetiségekkel szembeni bánásmódot a parancsnokok állandóan ellenőrizték, a túlkapásokat a legszigorúbban torolják meg. Elrendelte, hogy e parancsát, mel-lékletével együtt, minden nagobbmértvű állományváltozáskor, de legalább ne-gyedévenként egyszer a tisztikarnak hirdessék ki.

Már az ország német megszállása utáni esemény, hogy az új vezérkari főnök, Vörös János vezérezre-des, 1944. május 22-i tiszti parancsa ismét visszatért a nemzetiségi kérdésben követendő irányelvekre, mert úgy tapasztalta, hogy a nemzetiségekkel szembeni bánásmód folyamatos és állandó ellenőrzését elha-nyagolták. Újra szó esik e tiszti parancsban a türelemről, megértésről a nem-zetiségek magyar nemzeti szempontból való „átgyúrása” nehéz és felelősség-tes munkája során. A hangsúly azonban áttolódik az éberség fontosságára az állam biztonságát, egységét és erősségét veszélyeztető nemzetiségi törekvé-sekkel szemben, amelyekre példamutató módon le kell sújtani. És ismét meg-jelenik a külön figyelemfelhívás a német „népcsoportra”. Akik a magyar had-seregben bírálni merészelik a magyarországi németységnek különös jogokat biz-tosító bécsi német „népcsoport-egyezményt”, s a magyarországi SS-toborzás-ra vonatkozóan kötött egyezményeket, azok a magyar—német viszony felelőt-len semmibevevői.

Az ország háborúból való kiválása előkészítését megkísérlő Lakatos-kormány viszont ismét a román nemzetiséggel szemben tanúsítandó magatartás kérdé-sét állította előtérbe, mint e tekintetben legfontosabb problémát. Lakatos Gé-za vezérezre-des, miniszterelnök a főispánokhoz, a magyar közigazgatás veze-tőihez intézte ugyan 1944. szeptember 23-i felhívását, de minden bizonnyal megkapta „kihirdetésre és foganatosításra” a hadsereg is, mint annak idején, Kállay miniszterelnök felhívása esetében. Ebben a pillanatban, amikor az au-gusztusi romániai fordulat nyomán, a Magyarország felé előre haladó szovjet csapatok oldalán román csapatok is elérték, s helyenként túl is lépték már az akkori magyar—román határt, Lakatos arra figyelmeztetett, hogy a békés ma-gyar—román együttélést körültekintő, józan magatartással feltétlenül meg kell őrizni a veszélyeztetett területeken, különösen ott, ahol a magyar honvédség-nek nem áll módjában védelmet nyújtani a magyar lakosságnak. Súlyos at-rocitások, szörnyű tragédiák előrevetülő képe árnyékolja már be ezeket az in-tenciókat.

A teljesség kedvéért végezetül egy olyan dokumentumot is közlünk, ame-lyet a Szálasi-féle hungarista állam belügyi államtitkára, Ládai István bocsá-tott ki 1944. november 27-én, valamennyi meg nem szállt vármegye főispán-jához. Ez „idegenajkú árja testvérek” gyanánt említi a nemzetiségeket, s any-nyiban ismeri el egyenjogúságukat, amennyiben a hungarista felfogást ma-gukénak vallják. A dokumentumból kiderül, hogy a nemzetiségekkel való bá-násmód terén továbbra is mutatkoztak problémák; a hungarista funkcionári-us — megfelelő színvonalú hungarista funkcionáriusnyelven — kijelenti: „ezt a múltból reánk szakadt csökevényt azonnal be kell szüntetni”. Valószínű, hogy a hadsereg is ezt az utasítást kaphatta, vagy ehhez hasonló tartalmút és nyel-vezetűt.

1.

Legénységgel való bánásmód

Werth Henrik tábornok vezérkari főnöki tiszti parancsából
Budapest, 1941. február 24.

Tudomásomra jutott az is, hogy egyes nemzetiségi legénységből kiegészített csapatoknál nemzetiségek elleni túlkapások fordulnak elő.

Nemzetiségi legénységi állományú egyénekekkel szemben erkölcsi kényszert alkalmaznak, hogy nevüket magyarosítsák, kifogásolják, ha szolgálaton kívül egymás között anyanyelvüket használják, sőt még anyanyelvükön folytatott levelezésüket is kifogás tárgyává teszik.

Ezt a helytelen, és a fennálló rendelkezésekkel ellenkező eljárást be kell azonnal szüntetni.

Senkit nem szabad nevének megmagyarosítására unszolni, vagy anyanyelvének szolgálaton kívül bármely formában való használatát kifogásolni, illetve attól eltiltani, akármelyik nemzetiséghez tartozék is az illető.

Hadtörténelmi Levéltár, VKF Eln. 1. oszt. 4465/1941.

2.

*A Délvidékre bevonult alakulatok
meglátogatása során szerzett tapasztalatok*

Werth Henrik tábornok vezérkari főnöki tiszti parancsából
Budapest, 1941. május 12.

Külön és hangsúlyozottan felhívom az alakulatok figyelmét a nemzetiségekkel, különösen a németekkel való bánásmódra. A honvédség minden egyes tagjának tisztában kell lennie azzal, hogy Magyarországnak az utolsó 3 év alatt bekövetkezett területi gyarapodását saját erőnkön kívül elsősorban a német fegyverek hatalmas győzelmének köszönhetjük. E tény előtt minden más elgondolás eltörlődik. Ezt minden honvédban tudatossá és megingathatatlan meggyőződéssé kell nevelni. Minden más irányú, ettől a legcsekélyebb mértékben eltérő felfogás az ellenséges angol és nemzetközi zsidó propaganda által elhintett és terjesztett, sajnos még többekben élő felfogás, pedig ez az irányzat vezette az országot 1918-ban Trianonhoz.

Hadtörténelmi Levéltár, VKF Eln. 1. oszt. 7001/1941.

3.

Nemzetiségekkel való bánásmód

Vitéz Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagy, az V. hadtest parancsnoka
felterjesztése a vezérkar főnökéhez
Szeged, 1941. november 27.

Magyarország folyó évi örvendetes területgyarapodásával az V. hadtest is tetemesen megnövekedett, és ennek nyomán aránylag sok nemzetiségi állampolgár került a hadtest hatáskörébe.

Szükségesnek tartom ezért a nemzetiségekkel való bánásmód és a velük szemben követendő magatartás összefoglaló szabályozását.

I.

Alapelv: Az ún. nemzetiségi kérdések megoldása és az ezzel kapcsolatos politikai ténykedések nem képezik a honvédség hivatását. Ezért, és a kimondottan katonai szempontok érvényesülése érdekében is, kerülni kell mindazt, ami nemzetiségeinkkel szemben bizonyos ellentéteknek a kiélezéséhez avagy fejlesztéséhez vezetne. Vonatkozik ez mind a tényleges katonai szolgálat és a haderőn kívüli kiképzés területére, mind az alsófokú területi katonai parancsnokságoknak és ezek szerveinek egyes személyekkel szemben, mind pedig honvéd egyének szolgálaton kívül a magánéletben való magatartására egyaránt.

II.

1. A nemzetiségi kérdés a honvédségen belül gyakorlatilag mindössze a nemzetségekkel való helyes bánásmód kérdése.

2. A honvédségi szolgálat — sajátos természetéből adódóan — mindenesetre a legáltalánosabb körülményeket nyújtja ahhoz, hogy a magánéletében esetleg minden magyar gondolattól teljesen elzártan élő, sőt a maga többé-kevésbé egyoldalú, és államalkotói szempontból sokszor egészen laikus, nemzetiségi érzületében és elgondolásában tudatos agitációnak is kitett nemzetiségi állampolgár a magyar életet megismerje, és részesévé legyen az 1000 esztendő magyar államgondolat erkölcsi erőiben oly gazdag lelkivilágának. A honvédségi szolgálat adta lehetőségeket tehát gyümölcsöztetni kell az ország nemzetiségeinek a magyar nemzeti értelemben vett nemzeti és állampolgári nevelése érdekében.

Természetes, hogy a magyar nemzeti öntudatot — mint a nemzetiségi kérdéssel közvetlenül kapcsolatban nem álló érzületet —, nemzetiségi legénységgel is rendelkező csapatok magyar legénységében fokozottan kell emelnünk. E nemzeti öntudat ne ismerjen megalkuvást és alapozódjék szilárd jellemekre.

3. Az V. hadtest területén a legkényesebb helyzet elé a német nemzetiségekkel szembeni viszony fog állítani.

Ennek megoldására igen sok tapintatra, türelemre és jóakarátú felvilágosító munkára lesz még szükség.

III.

A nemzetiségekkel való szolgálati érintkezés nagyjából 3 viszonylatban történik:

1. a katonai elő- és utóképzés, és

2. a tényleges katonai szolgálat keretein belül, végül

3. a honvédség kiegészítéssel foglalkozó alsófokú területi katonai parancsnokságok stb. és ezek szerveinek magánfelekkel történő hivatalos érintkezése alkalmával.

A nemzetiségekkel szemben kötelező bánásmódot illetően az eddig kiadott felsőbb intézkedések részletes útmutatásokat adnak. A teljesség kedvéért ezeket a következőkben úgy foglalom össze, hogy bennük a hadtest területén eddig tett tapasztalatok is már érvényre jussanak.

A) Katonai elő- és utóképzés.

1. A leventék jelvényviselésére vonatkozóan az 1940. július 25-én kelt 69.070/Eln. h. kiv. kik. 1940. sz. H. M. rendelet mérvadó. (V. hadtest parancsnoksága által 17.966/Eln. I. 1940. sz. alatt kiadva).

2. A leventék társadalmi egyesületbe való szabad belépése tárgyában érvényes rendelkezéseket az 1940. december 9-én kelt 69.705/Eln. h. kiv. kik. 1941. sz. H. M. rendelet szabályozza. (V. hadtest parancsnoksága által 7582/Eln. I. 1941. sz. alatt kiadva.)

3. Német ajku leventéknek a levente intézményen kívüli egyesületekben való részvételét az 1941. évi április 26-án kelt 80.698/Eln. h. kiv. kik. 1941. sz. H. M. rendelet szabályozza. (V. hadtest parancsnoksága által 7582/Eln. I. 1941. sz. alatt kiadva.)

4. A „kisebbségi” leventékkel való bánásmódot illetően a f. évi november 18-án az összes levente-parancsnokságoknak kiadott 258/kt. lev. 1941. sz. V. hadtest levente-parancsnoki intézkedés lényegében azt mondja, hogy a levente-kiképzés vonatkozásában esetleg szükségesnek mutakozó „erélyes fellépés esetén is kerülni kell az olyan kijelentéseket és bírálatokat, melyek az illető kisebbségi népcsoport-hoz tartozó leventék önrzetét sértik”.

5. A visszacsatolt Délvidéken a rendszeres levente-kiképzés még nem indult meg, csupán az egyesületi élet kialakítása van folyamatban. Ennél arra kell törekedni,

hogy az önkéntes alapon működő egyesületi élet a levante-intézményt a nemzetiségi lakossággal mielőbb megkedveltesse.

6. A levante-kiképzést illetően egyébként a következő B) fejezetben mondottak értelemszerűen érvényesek.

7. A levante-kiképzésnek sajátos nemzetiségi vonatkozásai részletkérdéseit illetően az addigi tapasztalatok figyelembevételével annakidején külön intézkedem.

Meg vagyok győződve arról, hogy a páratlanul álló magyar levante-intézmény a nemzetiségi kérdés által adott új és nagy feladattal is meg fog birkózni tudni, ha abban a tisztikar nemzetnevelő munkája a hagyományos magyar higgadsággal és gyakorlati érzékkel párosulva, idővel érvényesíti hatását.

B) Tényleges katonai szolgálat.

1. A tényleges katonai szolgálat ellátására irányelv legyen, hogy nemzetiségi szempontok miatt különbségek senkivel se tétessenek. A katonai szolgálat nemzetiségi kérdést, nemzetiségi előjogokat, nemzetiségek (kisebbségek) háttérbe szorítását stb. nem ismeri.

E rendelkezés egyébként nem érinti egyes csapatok külön intézkedések alapján fennálló „védettséget”.

2. A ténylegesen szolgáló nemzetiségi személyekkel szemben esetleges hiányos nyelvtudásuk ideiglenes kiegyenlítése érdekében:

a) A kiképzésnél tolmácsokat kell alkalmazni. (E tárgyban már több intézkedés ment ki.)

b) A nagyobb számú nemzetiséggel rendelkező csapatok tisztjei és tiszthelyettesei a beosztott nemzetiségek nyelvét („csapatnyelv”) legalább szükségképpen ismerjék, majd tökéletesítésre törekedjenek, és azt a legénységgel szemben megfelelően használják is. (Oktatásnál, a kihallgatás megtartásánál, parancs-kihirdetéskor, a parancsok megmagyarázásánál, a legénységgel folytatott magánjellegű beszélgetéseik alkalmával stb.)

3. A nemzetiségi legénységgel szemben követendő bánásmód tekintetében a f. évi február 24-én kelt 69.057/Eln. Vkf. fbü. 1941. sz. és a f. évi április 22-én kelt 57.474/Eln. 5. Vkf. 1941. sz. Vkf. rendeletek tartalmazznak támpontokat.

E rendeletek lényegét az alábbiakban foglalom össze:

a) „Senkit sem szabad — akármelyik nemzetiséghez is tartozzék az illető — nevének megmagyarosítására szólni, vagy anyanyelvének szolgálaton kívül bármely formában való használatát kifogásolni, illetve attól eltiltani.”

b) „Minden nemzetiség, akár nagy, akár kis államok népcsoportjához tartozik, rendkívül érzékeny. Ezért minden legcsekélyebb szót vagy cselekedetet, melyet magára nézve sértőnek talál, azonnal a saját propaganda céljaira használja fel. Ebből következők, hogy a legénység nevelésére hivatott tisztí és tiszthelyettesi karnak ügyelnie kell arra, hogy bánásmódjával az országnak mérhetetlen külpolitikai kárt ne okozzon, a honvédségen belül pedig alig jövátéhető ellentétet ne szítson.

A nemzetiségekre való tekintet nélkül mindenkiel szemben szabályzataink szellemében alkalmazott szigorú és igazságos bánásmód az ország és honvédségünk érdekeinek szem előtt tartásával, mindenkor célhoz fog vezetni.”

4. Nyomatékosan felhívom a figyelmet arra, hogy egyébként ártalmatlannak látszó gúnyolódások avagy bizonyos testi vagy szellemi fogyatékoságok nemzetiségi vonatkozású lekicsinylésének nyilvánítása súlyosan önérzetet sértő.

5. Tartsuk szem előtt, hogy a nyers erőszak alkalmazása mindig a legrosszabb eredményre fog vezetni. A legénységgel szembeni szabálytalan túlkapások esetei tapasztalatként bizonyítják ezt. Amennyiben ily túlkapások nemzetiségi legénységgel szemben fordulnak elő, a rossz eredmény kettős vonatkozásban fog jelentkezni: egyrészt a túlkapások természetéből fakadóan általában, másrészt a nemzetiségi érzékenységből adódóan külön, mint vélt nemzetiségi sérelem.

C) Katonai közigazgatási hatóságok magánfelekkel történő hivatalos érintkezése.

Alakilag legyen jóindulatú és udvarias, érdemben szorítkozzék a szolgálati kerekek megszabta tárgyilagosságra, általában legyen személytelen.

Különös súlyt kell helyezni az ügyek törvényes és igazságos elintézésére.

Gondosan kerülni kell minden kihívás jellegű magatartást, sőt a kihívás jellegével bíró nemzetiségi fellépés esetén is, — mely honvédekkel szemben csak műveletlenség esetében valószínű —, káros a túlzott érzékenység. Sem a nemzetiségi jelvények viselését, sem feltűnő nemzetiségi öntudatot mutató magatartást kifogás tár-

gyává tenni nem szabad. Ilyenek felett a magasabbrendű faj elnézésével kell napl-rendre térni.

Nemzetiségi ügyfél részéről ért jogos sérelem esetén önbíráskodásnak helye nincsen. Ez a közbiztonsági szervek és a bíróságok hatáskörébe tartozik.

IV.

1. A szolgálaton kívül és magánéletben tiszteknek és tiszthelyetteseknek a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos minden vitát, összeszólalkozást, véleménynyilvánítást stb. a lehetőség szerint kerülniük kell. Különösen óvakodniok kell attól, hogy magánmeggyőződésüket, — bármennyire kifogástalan is legyen az magyar nemzeti szempontból, — oly módon nyilvánítsák, hogy az a honvédségben uralkodó hivatalos álláspont látszatával bírjon és így illetéktelenek részéről a magyarsággal szemben propaganda céljaira felhasználható legyen.

2. Nemzetiségi vonatkozásban általában ne legyünk igazságtalanul részrehajlók.

A nemzetiségi kérdés ma az általános világpolitikai helyzetre való tekintettel gyakran egészen indokolatlan, pillanatnyi benyomások alatt álló és átmeneti jellegű érzelmi fellángolásokban nyilvánul. A helyzet megszilárdulására azonban ismét a rendes mederbe fog terelődni és ma még tapasztalható minden túlzó jellegét el fogja veszíteni.

A magyar nemzeti gondolat teljes megvalósulásánál tehát még türelemre van szükség. E türelem a legnagyobb erősségünk. A magyar jövőt a jelenben csak ezzel szolgálhatjuk.

A nemzetiségi kérdéssel szemben elfoglalt türelmi álláspontunk azonban természetesen nem jelenti a magyar nemzeti érzület csordítását vagy feladását.

3. Amennyiben szolgálaton kívül tiszték és tiszthelyettesek polgári személyekkel való társadalmi érintkezéseik kapcsán nemzetiségi kilengésekről, vagy egyes magyar hatóságok nemzetiség-ellenes túlkapásairól — bármily megvilágításban — szóbeszéd útján tudomást szereznének, avagy a nemzetiségi kérdés általában szóba kerülne, az V. hadtesten belül szem előtt tartandó egységes álláspontot illetően az alábbi irányelveket adom:

a) A saját hatósági közegek esetleges helytelen intézkedései vagy túlkapásai abból magyarázhatók, hogy egyénileg szűk látókörükben nem tudnak a helyzet magaslatára emelkedni és 20 éves csonkaságunk behatása alatt, — amely időszaknak tiszta nemzeti és irredenta légkörében nevelkedtek, — megfélemlenek ezer esztendő történelmi életünk ama valóságáról, hogy a magyar állam eszméje részben a nemzetiségekkel való békés együttélésen épült fel.

b) Különösen kényes a német nemzetiséggel való, némely tekintetben zavaros viszony. E téren országos bel- és külpolitikai érdekből, de honvédségi szempontból sem szabad elmérgesedést engedni.

A magyarországi németség bizonyos csoportjának egyes államközi megállapodások némi különállást biztosítanak ugyan, de ennek jövőbeni gyakorlati kihatásai ma még nem rajzolódhatnak le, elvi állásfoglalásra tehát alkalmatlanok.

Tény az, hogy ma a németség egyes egyedei törekvéseikben és cselekedeteikben gyakran letérnek arról az útról, melyet a reális élet számukra kijelöl. Különösen áll ez a bácskai németség egyes részeire. E jelenség a szerb hanyatlás idejében beállott különleges jugoszláv belügyi helyzetben leli magyarozatát, amikor is a német önszegélyezés és önállósítás gyakorlata nyert tért. A németségnek ez idő alatt végrehajtott szervezkedése még mindig érezteti hatását. Külön tápot nyújtottak ennek napjainkban az átvonuló német csapatok (főleg SS-alakulatok) személyes propagandája. Végeredményben átmeneti jellegű állapotról van szó, melynek túlzó kísérő jelenségeit nem szabad a megszokott szilárd magyar viszonyok talaján állva kicsinyes szempontokból megítélnünk.

A hazai németség zöme jómódú önálló kisgazda és kispolgár. Tapasztalt, józan, és kellően megállapodott, 40 évnél idősebb rétege ma is államhű.

Továbbá a németség — vagyoni viszonyai alapján — a zsidóság és bolsevizmus elleni beállítottsága révén egyébként az ország egyik államfenntartó elemét képezi, és így támasza egyúttal a magyarságnak is.

Súlyos hiba volna tehát egyes németajkúak előforduló illojalitását általánosítani. Mindenkor tárgyilagosságnak kell lennünk és maradnunk. E tárgyilagosság egyike

azoknak a magyar tulajdonságoknak, melyek birtokában a Duna-medence 1000 éven át egyedüli maradandó államalkotó nemzete lettünk.

A németajkú magyar állampolgárokkal szemben az alábbi álláspontokat kell képviselnünk:

aa) A hazai németséggel meg kell értetni, hogy — mint más országban, nálunk is — csak az élhet maradandóan boldogan, aki az állam meggyőződéses hű polgára, aki készségesen fizeti meg adóját és készségesen tesz eleget katonai kötelezettségének. E mellett Magyarországon az államhű németek nyelvük használata és külön kulturális szervezkedésük folytán semminemű hátrányban nem részesülnek és semmiféle alárendeltségi érzés nem lehet osztályrészük. Egyéni boldogulásuk útját pedig leginkább szabad gazdasági megerősödésük biztosítja.

bb) A németekkel saját nyelvükön való érintkezés kívánatos akkor, ha azáltal segítségükre lehetünk. Törekedjünk tehát — már saját érdekünkben is — német nyelvismeretek elsajátítására. E törekvés nem a gyengeség jele, hanem minden kulturált nemzet előkelő jellemvonása.

Lojális úri magatartásunk nem lesz hatástalan, ha egyidejűleg magyar öntudattal, higgadsággal és természetességgel párosul. Előbb-utóbb ők is át fogják venni a magyar nyelvet, erre készíti majd őket a mindennapi élet szüksége. A magyar nyelvtől való idegenkedést bennük éppen azáltal szüntethetjük meg leghamarabb, ha alkalmilag saját nyelvükön szólunk hozzájuk.

cc) A fiatal németség nemzetiségi vonatkozású életét minden részletében figyelünk kell. E kötelesség a tisztikar nemzetvédelmi hivatásából fakad. A jelen intézkedésen túlmenően minden egyéni eljárás és beavatkozás azonban szigorúan tilos.

Amennyiben a németség nyugodt hazai munkáját és a magyar viszonyokba való beilleszkedését zavarni akaró agitátorokról szerzünk tudomást, ezt rövid úton és közvetlenül hozzuk tudomására a hadtestparancsnokság nemzetvédelmi előadójának (II. oszt.), hogy a megfelelő hivatalos eljárás bevezethető legyen.

Általános tudomásul szolgáljon, hogy a törvényellenesen külföldre szökött nemzetiségi egyének ügye törvényes úton nyer majd elintézését.

V.

1. Amennyiben nemzetiségellenes túlkapasok jutnak tiszték tudomására:

a) Ha ezt honvéd-egyen követte el, saját hatáskörben kell megtorolni, vagy az eset súlyosságához mérten az elintézésre hivatott előjárónak jelenteni.

A nemzetiség megsértését a testi bántalmazásnál súlyosabb lelki bántalmazásnak tekintem.

b) Ha nem honvéd-egyen által elkövetett konkrét esetről van szó, rendkívüli nemzetvédelmi helyzetjelentésben kell ezt (személyek, cselekmény, tanúk, hely, idő stb. részletes feltüntetésével) ide jelenteni.

2. A rendszeres nemzetvédelmi helyzetjelentésbe kell felvenni a nemzetiségek részéről tapasztalt magyarellenes tüneteket avagy veszélyesnek látszó megnyilvánulásokat, akár a honvédség kötelékein belül, akár azokon kívül történtek volna meg.

3. A nemzetiségek részéről előforduló esetleges súlyosabb nemzet- és államellenes, avagy a honvédség tekintélyét érintő konkrét cselekedetekről avagy bűnügyekről — amennyiben ezek a honvédség kötelékein kívül álló személyek által követetnének el — az illetékes közbiztonsági szerveket azonnal értesíteni kell. Ily értesítések megtörténtét a tartalom lényegi és az értesítés helyi, időbeli és személyi körülményeinek a felemlítésével ugyancsak a rendszeres nemzetvédelmi helyzetjelentésekbe kell felvenni.

*

Jelen intézkedésemet a tisztí parancs elosztója szerint azzal adom ki hogy tartalmáról a tisztí és tiszthelyettesi kart megfelelően és behatóan iskolázni kell.

A tisztí és tiszthelyettesi kar a nemzetiségi kérdést jelen rendeletem elvi alapján állva vizsgálja, bírálja el és kezelje, szolgálatban és szolgálaton kívül egyaránt.

Egyidejűleg megállapítom, hogy nemzetiségekkel szembeni túlkapasok eddig az V. hadtestet illetően csak szórványos jelenség voltak. Elvárom, hogy a jövőben egyáltalán nem fordulnak majd elő.

Hadtörténelmi Levéltár, VKF Eln. 1. oszt. 6842/1941.

Nemzetiségi kérdés kezelésére irányelvek.

Vitéz Nagy Vilmos altábornagy, a VII. hadtest parancsnoka
felterjesztése a vezérkar főnökéhez.
Miskolc, 1941. december 13.

Az utóbbi évek országgyarapodásával jelentős nemzetiségi csoportok tértek vissza a magyar állam fennhatósága alá. Ezzel kapcsolatban a honvédségen belül is újból felvetődött a nemzetiségi kérdés. E tekintetben azonban különbség van az 1918 előtti és a mai helyzet között. Míg ugyanis az összeomlás előtti időkben a nemzetiségek nagy általánosságban a magyar állami eszme kereteibe behelyezkedtek és az időnkint lábrakapó agitáció következtében csak helyenkint voltak kilengések az államhűség ellen, addig a Trianoni Magyarország gyászos korszakában történelmi határainkon belül felnevelkedett nemzetiségi ifjúság nagy része féktelen magyar gyűlölettel van telítve. Ebből kifolyólag a honvédség nehéz, de nagy jelentőségű feladata a bevonuló nemzetiségi legénység lelkivilágát gyökeresen átforgatni és a magyar állameszme gondolatvilágába beilleszteni.

A most folyó kiképzési évben nagyszámú nemzetiségi legénység teljesít a VII. hadtest alakulatainál is tényleges katonai szolgálatot, amelynek zöme nem saját hadtestünk, hanem más hadtestek területéről vonult be. Szükséges tehát, hogy a kisebbséghez tartozó hadköteles egyéneknél a magyar állami öntudatot felébredtük és azt bennük megerősítsük, hogy ezáltal magyar érzéstől áthatott teljes értékű tagjaivá váljanak a honvédségnek, illetve a magyar nemzetnek, és hogy képesek legyenek e folyamatot családtagjaikba és utódaikba is átültetni.

Eerkölcsileg erős és ütőképes hadsereg csak az lehet, melyet belső nemzetiségi elmentétek nem bontanak meg. Jóindulattal és türelemmel párosult nevelésnek nemzetiségi viszonylatban rendkívüli jelentősége van. Eme átforgató munkának már a levante-kiképzés alatt kell megindulnia. A legnagyobb eredmény a fiatal lelkek átforgatása révén érhető el. Tapintatos, rátermett vezetők a levante-kiképzés alatt és a levante-egyesületi életben e téren a magyarság ügyének nagy szolgálatot tehetnek.

A nemzetiségi kérdés a honvédségen belül gyakorlatilag mindössze a nemzetiségekkel való helyes bánásmód kérdése.

A honvédségi szolgálat — sajátos természetéből adódóan — a leghálásabb körülményeket nyújtja ahhoz, hogy a magánéletében esetleg minden magyar gondolattól teljesen elzártan élő, sőt a maga többé-kevésbé egyoldalú, és államalkotói szempontból sokszor egészen laikus, nemzetiségi érzületében és elgondolásában tudatos agitációnak is kitett nemzetiségi állampolgár a magyar életet megismerje, és részesévé legyen az ezer esztendő magyar államgondolat erkölcsi erőiben oly gazdag lelki világának. A honvédségi szolgálat adta lehetőségeket tehát gyümölcsöztetni kell az ország nemzetiségeinek a magyar nemzeti értelemben vett nemzeti és állampolgári nevelése érdekében.

Természetes, hogy a magyar nemzeti öntudatot nemzetiségi legénységgel is rendelkező csapatok magyar legénységében fokozottan kell emelni. E nemzeti öntudat ne ismerjen megalkuvást és alapozódjék szilárd jellemekre.

Az ellenséges hírverés a most folyó világháborúban is mindent felhasznál arra, hogy a már visszatért, vagy az anyaországban lakó nemzetiségek bomlasztó tevékenységét a maga céljaira kihasználja.

Az új Európába beilleszkedő Nagy-Magyarország külpolitikai célkitűzései a Szent István-i állameszme keretén belül csak úgy valószínűsíthők meg, ha az országban élő nemzetiségek nem kifelé húznak, hanem az ország gerincét képező magyarsággal jóakarattal építik fel közös hazájukat.

A hazai kisebbséggel meg kell értetni, hogy — mint más országban, nálunk is — csak az élhet maradandóan boldogan, aki az állam meggyőződéses, hű polgára, aki készségesen fizeti meg adóját és készségesen tesz eleget katonai kötelezettségének.

A honvédségre, mint a nemzetnevelés legfontosabb tényezőjére hárul az a fontos hivatás, hogy az ugyanazon fegyverrel küzdő, de más anyanyelvet beszélő bajtárs lelkiességét a maga képére formálja át. A bevonultak 22 évi megszállás alatt (egy ge-

neráció) magyar gyűlöletben nevelkedtek fel, a magyarságról csak rosszat hallottak. Előttük a magyar nemzetet erőszakos, kegyetlen, a kisebbségeket elnyomó népnek állították be.

Ez a feladat nem mindennapi, és eszközei sem lehetnek mindennapiak. Egyéne-kig lemenő, egyéni foglalkozásra van szükség. Ezt a munkát az újoncbevonulástól kezdve céltudatosan, türelemmel és nagy megértéssel kell kezelni. Erőszak, durvaság vagy rábeszélés többet árt, mint használ. A bánásmódnak, az érintkezésnek, és a kölcsönös bizalmon felépült lelki kapcsolatnak kell elvégezni ezt a megtermékenyítő munkát az idegenajkú legénység lelkében, hogy felébredjen benne a hozzánk való tartozás vágya. El kell érünk azt, hogy meggyőződésből akarjanak valódi magya-rokká válni és ne legyenek csak színlelő álmagyarok.

Helyes eljárás mellett az eredmény nem maradhat el. Ezen a téren mind a tisztre, mind a tiszthelyettesekre és magyar ajkú legénységre fontos feladat hárul.

A tiszt érezze, hogy kivételesen nagy feladatot teljesít, nemzetfontosságú munkát végez abban, hogy visszavezeti a magyar nemzet egészébe azokat a bajtársakat, akiket erőszakkal szakítottak ki onnan. Ehhez feltétlen ismerje az elrománosodás, csehesítés és szerbesítés kérdésének alapfogalmait. E munkáját végezze a tiszt szeretettel, szívvel-lélekkel, odaadással, igazi katonás, a nehézségektől vissza nem riadó, meg nem torpanó tevékenységgel.

Nemzetiségekkel rendelkező csapatok tisztjei és tiszthelyettesei a beosztott nemzetiségek nyelvét („csapatnyelv”) legalább szükségképpen ismerjék, majd tökéletesítésre törekedjenek, és azt a legénységgel szemben megfelelően használják is. (Ok-tatásnál, a kihallgatás megtartásánál, parancskihirdetéskor, a parancsok megmagya-rázásánál, a legénységgel folytatott magánjellegű beszélgetéseik alkalmával stb.) Azáltal, hogy a nemzetiségi legénységgel saját nyelvén tudunk szólni, megtaláltuk az első, talán legfontosabb utat az ő megnyeréséhez. Ezért a csapatparancsnokok köves-senek el mindent, hogy minél több tiszt, tiszthelyettes és tisztos tudjon a nemzeti-ségi legénység nyelvén beszélni (jutalmazás, szabadság stb. kedvezmények).

A tiszthelyettes és tisztos közvetlenebb kapcsolatban áll a nemzetiségi legénység-gel és így arra döntő fontosságú hatást gyakorol. A tiszthelyetteseket és tisztosokat erre a munkára elő kell készíteni és állandóan irányítani.

A magyar legénység a nemzetiségi bajtársakat fogadja testvérként, vezesse őket át a kezdő nehézségeken és nyújtson segítséget abban, hogy mielőbb hű fiaii lehes-senek a magyar birodalomnak. A magyar legénység kettőzött igyekezettel mutasson példát a magyar férfi mintaképül szolgáló katonai erényekben.

Az alábbiakban ismertetem, hogy melyek a magyar öntudatra való nevelés esz-közei:

1. Az újoncbevonulásnál a legénységet már a vasútállomáson kell fogadni, ahol zenekar áll rendelkezésre, akár honvédségi, akár levante-zenekar. A fogadóbizott-ságban feltétlenül legyen a bevonuló legénység nyelvén beszélő tiszt vagy tisztos.

2. Az alosztályhoz való bevonulás után az alosztályparancsnok az újoncokhoz üd-vözlő beszédet intéz. Ebben említést tesz, hogy olyan bajtársak is vonultak be az alosztályhoz, akik nem tudnak magyarul. Megemlíti az alosztályparancsnok azt is, hogy a nevek között vannak eltorzított magyar nevek, melyek román, ruszin vagy szerb hangzásúak, de ezek származása magyar. Itt fontos annak hangsúlyozása, hogy ezeket mint véreinket fogadjuk, és kövessen el mindenki mindent, hogy ismét ma-gyarokká válhassanak.

Az alosztályparancsnok által mondottakat a tolmács a bevonult legénység anya-nyelvére átfordítja.

3. Nagy fontossággal bír az is, hogy mindenféle vallásfelekezeti újonc saját hite szerinti istentiszteleten vegyen részt. A görögkeletiek lelki gondozását az I. had-test parancsnoksága állományában lévő görögkeleti tábóri lelkész fogja ellátni.

4. Az újonckiképzés első hat hete alatt tábortűzet kell rendezni. Ennek megren-dezésére a cserkészek, levették felkérhetők. Ezzel a haderőn kívüli alakulatokat is közelebb hozzuk a haderőhöz. Ahol ilyenek nincsenek, ott a csapat maga rendezze meg. Ilyen tábortűzekhez a műsort előre el kell készíteni.

5. Minden alkalmat fel kell használni a magyar ének művelésére. A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja ehhez igen értékes szövegrészeket tud rendelkezésre bocsátani. Nem kell idegenkedni attól sem, — sőt elő kell mozdítani, — ha a legénység saját anya-nyelvén néhány alkalommal (pl. menetek és pihenők alatt) énekel.

6. Az öntudatra való nevelés során a magyar hazát és annak történelmét a már kiadott történelmi képanyag felhasználásával meg kell velük ismertetni.

7. A külső, nyílt és suttogó hírverést a nemzetiségi legénységtől el kell zárni. Erre igen hasznos eszköz a szolgálati időn kívüli önképzés. A kimenők alkalmával is minden idegenajkú honvédet egy magyar fajú honvéd kalauzolja, és azzal szoros barátságot tartson fenn.

8. Már intézkedtem arra, hogy a tehetősebb magyar legénység szabadsága alatt vendégként magával vigye egy-egy idegenajkú nemzetiségi bajtársát. E magyaros vendégszeretet révén behatóbban megismertette velük nyelvünket, a magyar nép jellemét, szokásait és családi körét, megnyerjük bizalmukat a vezető magyar faj iránt, és ráneveljük őket a magyar haza megbecsülésére és a magyar állameszme hűséges szolgálatára. Ez az eljárás kitűnő eszköz arra is, hogy a nemzetiségi legénység a magyar nyelvet gyorsabban és könnyebben elsajátítsa, valamint arra is, hogy velük a katonai szolgálatot megkedveltessek.

9. Az olyan rajba stb., melyben nemzetiségi honvédek vannak, be kell osztani olyan magyar honvédet, aki az illető nyelven legalább is valamit tud beszélni.

10. A tiszt minél gyakrabban, mint bajtárs, érintkezzék a legénységgel, a parancsnoki tekintély teljes fenntartásával. A visszamagyarosítandók családjáival fokozottabb mértékben tartson kapcsolatot. Levelezzen, vagy felügyelet mellett leveleztesen a családdal.

Soha ne menjen el a parancsnok az alárendeltjei mellett anélkül, hogy egy-két kérdést ne intézne hozzájuk. Pihenőknél el kell velük beszélgetni családi viszonyaikról, ügyes-bajos dolgairól, vagy polgári foglalkozásukat érintő tárgykőről. Ezzel az ember bátorodik, beszélő és előadó képessége nő, mert olyanról van szó, amit tud. Ha ezeket megtesszük, érezni fogja minden ember, hogy az előjáró nemcsak a szolgálattal kapcsolatos, hanem egyébként is törődik vele, s akkor kitarja előtte lelkét.

11. Tiszteknek és tiszthelyetteseknek szolgálaton kívül és magánéletükben a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos minden vitát, összeszólalkozást, véleménynyilvánítást stb. a lehetőség szerint kerülniök kell. Különösen óvakodniok kell attól, hogy magán meggyőződésüket — bármennyire kifogástalan legyen is az — magyar szempontból olyan módon nyilvánítsák, hogy az a honvédségben uralkodó hivatalos álláspontra látszatával bírjon, és így illetéktelenek részéről a magyarsággal szemben propaganda céljaira felhasználható legyen.

Nemzetiségi vonatkozásban általában ne legyünk igazságtalanul részrehajlók.

A nemzetiségi kérdés ma az általános világpolitikai helyzetre való tekintettel gyakran egészen indokolatlan, pillanatnyi benyomások alatt álló és átmeneti jellegű érzelmi fellángolásokban nyilvánul. A helyzet megszilárdulására azonban ismét a rendes mederbe fog terelődni és ma még tapasztalható minden túlzó jellegét el fogja veszíteni.

A magyar nemzeti gondolat teljes megvalósulásánál tehát még türelemre van szükség. E türelem a legnagyobb erősségünk. A magyar jövőt jelenben csak ezzel szolgálhatjuk. Ez a türelmi álláspontunk azonban nem jelenti a magyar nemzeti érzület csorbitását vagy feladását.

12. Dicsérettel, serkentéssel, jutalmazással nem kell fukarkodni.

13. Minden magyar honvédek felügyeletére kell bízni egy idegen ajkú bajtársat. Ennek többek között az is a feladata, hogy a gondjára bízott vásár- és ünnepnap délutánján csak jó, értékes magyar társaságba kerüljön.

14. Vezényléseknél törekedni kell arra, hogy magyar legénységgel idegen ajkú is beosztást nyerjen és ezáltal hazánk más városait és szokásait is megismerhesse.

15. A nemzetiségi legénység bántalmazását (mint a más legénységét is) az alosztályparancsnok könyörtelen szigorral törje le. Gyáva az, aki szolgálati hatalmával visszaélve, megüti valamelyik katonáját! Az ilyen előljárót, vagy feljebbvalót hadbíróság elé kell állítani. Bántalmazási esetek mérhetetlen károkat okoznak.

16. Amennyiben nemzetiségellenes túlkapások jutnak tisztek tudomására:

a) Ha ezt honvéd egyén követte el, saját hatáskörben kell megtorolni, vagy az esetet súlyosságához mérten az elintézésre hivatott előljárónak kell jelenteni.

b) Ha nem honvéd egyén által követett esetről van szó, rendkívüli nemzetvédelmi helyzetjelentésben kell ezt (személyek, cselekmények, tanúk, hely, idő stb.) részletek feltüntetésével ide jelenteni.

A rendszeres nemzetvédelmi helyzetjelentésbe kell felvenni a nemzetiségek részéről tapasztalt magyarelles tüneteket, avagy veszélyesnek látszó megnyilvánulásokat, akár a honvédség kötelékein belül, akár azokon kívül történtek volna azok meg.

A nemzetiségek részéről előforduló esetleges súlyosabb nemzet- és államellenes, avagy a honvédség tekintélyét érintő konkrét cselekedetokról, bűnügyekről, — amennyiben ezeket a honvédség kötelékein kívül álló személyek követnék el, — az illetékes közbiztonsági szerveket azonnal értesíteni kell. Ilyen értesítések megtörténtét, a tartalom lényegét és az értesítés helyi, időbeli és személyi körülményeinek a fel- említésével ugyancsak a rendszeres nemzetvédelmi helyzetjelentésekbe kell felvenni.

17. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban mindent felsorolni lehetetlen. A kiképzést végrehajtó tisztek kezében van az utolsó alkalom, amikor még helyes irányba tudják telerelni idegen nemzetiségi testvéreinket. A beléjük nevelt hibákat és hiányosságokat az iskola részben pótolhatja. A rossz iskolai nevelésen a levante-kiképzés és a katonai nevelés tud még csiszolni. Az elhibázott katonai nevelésen már nem javíthat és nem segíthet semmi. Gondoljon minden tiszt arra, hogy aki üres szívvel szerel le és tér vissza a polgári életbe, az a nemzet szempontjából már elveszett.

18. Hasonlóképpen a levante-kiképzés irányító és vezető szervei mindenütt nagy gonddal kezeljék a nemzetiségi kérdést. A fáradságot nem ismerő nevelő munka, a magyar történelem dicsó, hősi példái, a magyar anyaföldhöz való ragaszkodás, mely mindig egyé forrasztotta a magyar föld lakóit, múlhatatlan eredményt fog hozni.

A VII. hadtest területén tömegével lakó idegen nemzetiség nincs. A visszacsatolt községekben szórványosan elhelyezkedő nemzetiségek (szlovák) a visszacsatolás mámorában felszabadult magyarság örömujjongásának hatása alatt van. A magyar föld és annak magyarjaiból áradó erő mindjobban érezteti hatását. A magyar megbecsüli a mellette élő dolgos kezű, és nemzeti öntudatát nem sérti. A fiatal lelkek kitörésének levezetésére mindazonáltal résen kell lennie a levante-parancsnoknak. Féltve őrködjön beosztottjai között és résen legyen, ha a nemzetiségi kérdés szőnyegre kerül. Erélyes fellépés esetén is kerülni kell az olyan kijelentéseket és bírálatokat, melyek az illető kisebbségi népcsoporthoz tartozó levanték önértéket sérti.

Minden levante-parancsnok legyen tisztában ama jogokkal, melyeket a kormányzat a nemzetiségeknek nyújt, hogy jogaiknak csorbíthatatlanságát biztosítsa.

A járási levante-parancsnokságok a nemzetiségekre vonatkozó, és a Honvédelmi Miniszter Úr által kiadott rendeleteket beosztott helyi levante-parancsnokaikkal újólag iskolázzák.

19. Fentieket az összes parancsnokok az alárendelt és csapatvezetésre hivatott tisztekkel, tiszthelyettesekkel, tisztesekkel behatóan ismertessék.

Hadtörténelmi Levéltár, VKF Eln. 1. oszt. 6941/1941.

5.

A nemzetiségi kérdés helyes kezelése

Vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes
vezérkari főnöki tiszti parancsa
Budapest, 1943. december 21.

A magyar királyi Miniszterelnök Úrnak a magyarországi nemzetiségekkel szemben követendő eljárásra vonatkozó bizalmas rendeletét kihirdetés és foganatosításra másolatban mellékelten kiadom.

E bizalmas rendeletben foglalt irányelvek legszigorúbb betartását a honvédség minden tagjától megkövetelem, az attól való minden tudomásomra jutó eltérést megfok torolni.

A Magyarországon élő nemzetiségek tagjai — nemzetiségükre való tekintet nélkül — a magyar államnak mindenben teljesen egyenjogú polgárai, részükre minden körülmények között biztosítani kell az egyenlő elbánást az élet minden viszonylatában.

A nemzetiségi kérdés mikénti kezelésének eldöntése a honvédség egyetlen tagjának sem feladata, hanem a törvényhozásé és a kormányzaté. Az ezek által meghatározott politikához tehát a honvédség minden tagja felelősségének teljes tudatában alkalmazkodni köteles.

Nyomatékosan felhívom valamennyi parancsnok figyelmét arra, hogy e tekintetben alárendeltjeik magatartásáért is felelősek.

Tiszthelyetteseiket és altiszteiket e parancsom lényegéről behatóan oktassák ki.

Ne túrják el, hogy különösen a fiatalabb tisztikar, tiszthelyettesek és altisztek durván és lealázóan bánjanak valakivel csak azért, mert az román, ruszin stb. E tekintetben őket állandóan ellenőrizték, s minden túlkapást azonnal a legszigorúbban toroljanak meg.

E parancsomat, mellékletével együtt, minden nagyobb mérvű állományváltozásokor, de legalább negyedévenként egyszer a tisztikarnak ki kell hirdetni.

5/a

A nemzetiségekkel szemben követendő eljárás

Kállay Miklós miniszterelnök bizalmas rendelete
Keltezés nélkül

Az 1940. évi bécsi döntés a román impérium alatt volt területnek egy részét visszahozta Magyarországhoz, és ezzel circa 1.050.000 román nemzetiségű lakos jutott újból magyar impérium alá, viszont továbbra is román impérium alatt maradt cca 300.000—450.000 magyar. A magyarság a román impérium 20 éve alatt rettentő szenvedéseken ment át, szellemi és gazdasági, kulturális intézményeiben és erőforrásaiban rendkívüli módon meggyöngyített. Elemi nemzeti kötelesség tehát minden, de mindent megtenni a magyarság megerősítése érdekében. Szüntelenül, meg nem állóan munkálni kell a magyarság szellemi, gazdasági, erkölcsi megerősítését, azoknak a hátrányoknak a megszüntetését, amelyeket a magyarságnak el kellett szenvednie. Ennek a munkásságnak azonban semmi körülmények között nem szabad úgy történnie, hogy ebből a nemzetiségekhez tartozók magukra nézve sérelmet, hátráallítást láthassanak.

A legnagyobb figyelemmel kell lenni erre a szempontra, mert ettől az elvtől való legkisebb elhajlást délerdélyi magyar testvéreink sokszorosan megfizetik.

De függetlenül ettől a most említett, a jelen pillanatban igen fontos, de történelmileg mégis átmeneti jellegű szemponttól, Magyarország lakosságának jelenlegi és jövőbeli arculata nem megkívánja, de megköveteli, hogy Magyarország, annak minden rendű és rangú közfunkcionáriusa, minden lakója a nemzetiségi kérdésben megmaradjon az ezeréves elvi alapon.

És ez az, hogy igyekeztünk és igyekezzünk minden erőnkkel a magyar államot (a magyarság és nemzetiségek közös államát) erősíteni, ugyancsak erősíteni a honalapító és azt elsősorban fenntartó magyarságot, de ugyanakkor kielégítettük és kielégítjük a magunk jószántából, szeretettel, a jogos nemzeti kívánságokat. Igyekeztünk és igyekezzünk mindent megtenni a magyar államépület erőssége és biztonsága tekintetében is. Ez mindenképpen felett álló elsőrangú feladat! De ugyanakkor a szerető gondos apa, az erejét érző, de azzal soha vissza nem élő apa atyai érzésével igyekeztünk és igyekezzünk velünk együtt élő nemzetiségekhez tartozók számára biztosítani:

a teljes jogi és tényleges egyenlőséget, tehát az egyenlő elbánást az élet minden viszonylatában,

a nemzetiségi nyelv szabad használatát magánéletben, a hitéletben, és az előírások szerint hatóságokkal és hivatalokkal való érintkezésben.

Ugyancsak szeretettel segítettük és segítjük őket abban, hogy a szellemi és gazdasági kultúra terén szabadon fejlesszék erőiket. Tehát megengedtük és megengedjük, és ebben nem látunk államellenes cselekményt, hogy az érvényes szabályok előírásai szerint és keretei között gazdasági, szociális, kulturális egyesületeket, intézményeket alakítsanak és tartsanak fenn, és ezekben az állam hivatalos nyelve jogainak természetes respektálása mellett saját nyelvüket használják.

Magától értetődően mindezt az egységes magyar állam keretében adjuk meg és biztosítjuk, tehát semmiféle nemzetiségi partikularizmusnak, közjogi szeparatizmusnak helye nem lehet, ilyen törvényeink nem engednek meg. Amint hogy magától értetődik, hogy a megfelelő humánus, szeretetteljes bánásmód, megértés a jogszabályokban biztosított nemzetiségi kívánásokkal szemben nem azt jelentik, hogy a hatóságok, hivatalok ölbetett kézzel nézzék egyes román elemeknek államellenes magatartását, vagy cselekvését. Nem. Ezeket a legteljesebb éberséggel kell figyelni, és a szükséges rendszabályok azonnali és hatékony alkalmazása érdekében közzehatni. Csak egyet nem szabad e tekintetben: nem szabad egyes esetekből felületesen általánosítani.

Mindezekből, — nem ismételvén meg a magyarság megerősítésére, a magyar állam egységére és biztonságára vonatkozó igen-igen fontos szempontokat, — az következik, hogy

a magyar állam funkcionáriusának minden tetteiben, cselekményében, hivatalban és hivatalon kívüli magatartásával manifesztálni kell a magyarság államalkotó és államfenntartó erejéit. Tehát a jogszabályok szigorú és pártatlan betartását.

Előtte mindenki a magyar állam polgára, akit nemzetiségére való tekintet nélkül egyenlő elbánásban kell részesíteni, és akinek minden viszonylatban éreznie kell, hogy nem olyan államban él, mint voltak az ún. utódállamok, amelyekben különböző osztályú állampolgárok voltak.

Szeretetet, segítőkészséget, segítő akaratot kell éreznie a nemzetiségi állampolgárnak, mikor magyar állami hatósági, hivatali közeggel van dolga. Éreznie kell a nemzetiséghez tartozónak, hogy ő egy magasabb szintű, ősi politikai kultúrájú államnak a polgára, aki nem rideg elutasítást, nem közönyt, hanem támogatást, a legteljesebb jóakaratot talál és kap a magyar állam funkcionáriusától.

A magyar kormány teljesen tisztában van azzal, hogy az elmúlt húsz év milyen rombolást vitt végbe a román nemzetiséghez tartozókban a magyar államisághoz való érzések tekintetében.

De rá kell mutatni elsősorban arra, hogy a nép nagy tömegét ez a rombolás nem tudta áthatni, aztán nem szabad feledni, hogy elsősorban a magyar állam közegein múlik, hogy a titokban bujtogató román intelligencia, vagy félintelligencia kezéből, annak ellenséges hatása alól kirántsa, kiragadja, és a magyar állameszméhez kapcsolja a román népet.

A magyar közfunkcionáriusoknak érezniök kell, hogy missziós és történelmi jelentőségű feladat hárul most rájuk. Keserves, tövises, rengeteg türelmet, sokszor jogos ellenérzések lefojtását kívánó feladat és munka ez. De éppen azzal mutatkozhatnak és kell is megmutatkoznia vezetői képességüknek, hogy felül tudnak emelkedni, ki tudjuk magunkat emelni a sokszor talán jogos visszavágás csábításától, nem akadunk fel kicsiségeken, nem feledjük, hogy az előttünk álló román nemzetiségű magyar állampolgár egyénileg nem tehet arról, ami történt a magyarsággal az elmúlt húsz év alatt. Belátjuk és megértjük azt is, hogy a hozzánk visszakerült román nép lelki átállása sok esetben nem megy máról holnapra. És mert ezt belátjuk és megértjük, leszünk politikailag nagykorúak, leszünk európaiak, leszünk igazán magyarok, leszünk a történelmi Magyarország megvalósítói és megtartói.

Elképzelhető egy nemzetiségek nélküli Magyarország is: a trianoni Magyarország-hoz hasonló hatodrendű kis államocská, más államok bábja, játékszere.

Amelyik tisztviselő netalántán cselekvésével, magatartásával feleli, hogy Magyarországon nemzetiségek vannak és lesznek, és feleli, hogy ahhoz, hogy a nemzetiségekkel bíró magyar állam lehetőleg nyugodt, zavarok és zökkenőmentes életet élhessen, ahhoz elkerülhetetlenül szükséges, hogy a nemzetiségekhez tartozók az ő jogilag biztosított jogaikkal élhessenek, itt magukat jól érezzék, önkéntelenül a kismagyar gondolatnak, az önmagát kicsiny területre szorító, tehát a magyarságot biztos nemzeti halálra ítélő gondolatnak a munkálója. Ilyent meg nem tűrünk.

Emberséges, szeretetteljes bánásmódot követelünk meg minden tisztviselőtől. Még az olyan nemzetiségűvel szemben is, aki lelkében nincsen velünk. Mert a lelki viszszafordításnak is a szeretet, a jó bánásmód a nyitja. Annak felismertetése, hogy Magyarországon olyan államban él a nemzetiséghez tartozó, amelyben gondosan vigyáznak arra, hogy az állam egysége csorbát ne szenvedjen, hogy abban az államot szétfeszítő erők, irredentizmus ne érvényesülhessen, amely államban azonban ezen korlátok között megkapja nemzetiségének tiszteletben tartását, nemzetiségi mivel-

tának teljes kiélhetését, szeretetteljes, humánus, egyenlő bánásmód, és tiszta közéleti erkölcs keretében és alapján.

Az állam minden funkcionáriusának meg kell értenie, hogy az a román, aki az alkotmányunkban biztosított jogaival él, vagy élni kíván, ilyen irányban a hatóságokhoz fordul, a legtermészetesebb jogait gyakorolja, és ebben nem hogy nem szabad őt gátolni, de segíteni kell őt.

A háború, a háborús rendszabályok sok kényelmetlenséget, sokszor nagy áldozatot kívánnak az állampolgároktól, egyes esetekben a legnagyobb áldozatokat, az emberi életet.

E viszonylatokban egészen különlegesen kell éreztetni az állam minden polgárával, így tehát a nemzetiségekkel is, hogy egy nagy testvéri közösség érdekében kell meghozni az áldozatokat. És testvéri szívvel kell segítségül jönni, amikor a könnyek letörléséről, az áldozatok elviselésének megkönnyítéséről, özvegyek és árvák, hadbavonultak segélyre szoruló, istápolást igénylő itymaradottjainak megsegítéséről van szó.

A kormányzat könyörtelenül sújtana le azokra, akiket e vonatkozásban a legcsekélyebb mulasztás terhelne. Ha van munkaterület, amelyen 100%-ig meg kell mutatnia a magyar tisztviselőnek, hogy ő a közt szolgálja, ez a munkaterület az.

A tisztviselők eddig is használták a román ügyfelekkel való érintkezésben azok anyanyelvét. Ezt a gyakorlatot a jövőben is a legteljesebb mértékben meg kell tartani.

Társadalmilag is igyekezni kell kapcsolatokat teremteni a románsággal, közülük elsősorban azokkal, akik megértést mutatnak a magyar állameszme iránt. Minden módon arra kell törekedni, hogy eltűnjék az a kínai fal, amely ma az erdélyi részeken sokhelyt elválasztja a magyarságot a románságtól. E területen is meg kell mutatnia a magyar tisztviselőnek, hogy átérzi történelmi jelentőségű feladatát és szerepét.

A legteljesebb fegyelmezettséget követeljük. A nemzetiségi politikánk, a nemzeti-ségi kérdés miként való kezelésének eldöntése nem a tisztviselő dolga, hanem a törvényhozásé, és a felelős, a történelmi felelősséggel is tartozó kormányzaté. E részben sem tűrhetjük meg a legcsekélyebb elhajlást sem attól, amit jogszabályaink tartalmaznak, és amit a minden viszonylatot ismerő kormányzat előír.

Összefoglalóan: ne feledjék a köztisztviselők, hogy a magyar állam történeti álmamiságának fenntartása magasabb politikai erényeket követel meg, mint amilyeneket manifesztáltak húsz év alatt, és manifesztálnak most is Délerdélyben. Ezzel a magatartással csak elveszíteni lehet azt, amit a történelem vak szerencséje valakinek juttat, megtartani nem. Minket pedig ezer év kötelez, Isten elrendelésével természeti és gazdasági erők segítenek ahhoz, hogy óvó, vigyázó, ha kell keményen de igazságosan sújtó kézzel, szenvedélyektől mentes józan, reális ésszel, és igazi humanitást nyújtó szeretettel, a szülő gondosságával tartsuk meg a magyarság és a vele együtt élő nemzetiségek testvéri közösségét, a magyar államiságot, a fentebb ismertetett elvek, lényegében a suum cuique elv, igazságos és teljes érvényesítésével.

Hadtörténelmi Levéltár, VKF Eln. 4. oszt. 525/1943.

6.

A nemzetiségi kérdésben követendő irányelvek

Vitéz Vörös János vezérezredes vezérkari főnöki tiszti parancsa
Budapest, 1944. május 22.

1943. év december hó 21-én kelt 55.205/Eln. 4. vkf. — 1943. számú, a nemzetiségi kérdés helyes kezelése tárgyában kiadott tiszti parancsomban szabályoztam a honvédségi szervek és egyes honvéd egyének részéről követendő magatartást a magyarországi nemzetiségekkel szemben. E parancskiadás óta olyan jelenségek jutottak tudomásomra, melyből arra következtetek, hogy e parancsomat egyesek kellőképpen nem szívtelték meg, s az előjárók egy része sem gyakorolta e tekintetben az általam elrendelt folyamatos és állandó ellenőrzést.

Magyarország a jelenlegi háborúban Németország oldalán élet-halál harcát vívja. Ez a harc minden erőnek összefogását és a győzelem elérésére való bevetését teszi szükségessé. Az erők összefogása azonban csak úgy biztosítható, ha a nemzet minden rétege, tehát úgy a magyar, mint a nemzetiségek teljes egyetértésben nyújtanak kezét egymásnak. Ennek előfeltétele, hogy a nemzetiségi kérdésben végre nyugalmi állapotot teremtsünk. Ennek megteremtése parancsoló honvédelmi érdek is, mert hiszen ha közelebbről vizsgáljuk Magyarország lakosságának népi arculatát, magától adódik annak felismerése, hogy ilyen nyugalmi helyzet teremtése egyik igen fontos biztosítéka katonai erőfeszítéseink maradéktalan sikerének.

A kívánt nyugalmi helyzet megteremtése elsősorban az államvezetés feladata. Ezt a feladatot a nemzet vezetői vállalták és el is fogják végezni. Azonban a magyarországi nemzetiségi viszonyok figyelembevételével az államvezetés által kialakított nemzetiségi politika nem érheti el célját, ha az csak a legfőbb kormányzati körökben érvényesül, és nem hat le egészen az alsófokú állami és katonai szervekig. Nem tűrhető el az, hogy mindenki — saját egyéni — az összes számbaveendő viszonyok nem kellő ismeretén alapuló felfogását érvényesítse a nemzetiségi kérdésben.

A nemzetiségi kérdésnek helyes kezelése terén különösen súlyos feladat hárul a honvédségre. A honvédség az a testület, melynek kezén keresztül megy az ország férfilakosságának magyar és nemzetiségi rétege egyaránt. Ezeknek katonai kiképzése, nemzeti szempontból való átgyúrása a mi feladatunk. Az itt végzett munka a nemzetiségi eredetű legénységnél felmérhetetlen haszonnal járhat, de a legkisebb tévedés már a legelső közegek részéről is helyrehozhatatlan károkat eredményezhet. Elmúlt az ideje annak, hogy a nemzeti célok veszélyes kockázatása nélkül már az alosztálynál nemzetiségi hovatartozásának megfelelően, becsmérlő szavak kíséretében fogadjuk, oktassuk, vagy fenyítsük a legénységet. Ez a szűk látókörű, nyers, és mélyen sértő, helytelen formában megnyilvánuló sovinizmus a múltban sem volt iskolapéldája a magyar honvédség kiképzői és nevelési rendszerének, de különösen nem lehet az ma, és a jövőben.

Tudatában vagyok annak, hogy nehéz út az, amelyet járnunk kell. Különösen nehéz akkor, ha idegenben élő magyar testvéreink sorsa áll előttünk. Mégis vállalnunk kell ezt a feladatot, mert csak ezen az úton tudjuk magát a magyarságot megerősíteni. Az évszázados küzdelem a nemzetiségekkel a magyarság lassú felmorzsolódásához vezet. Nekünk minden erőnkkel a magyarság megerősítésére kell törekednünk, hogy képes legyen a megnehezült nemzetiségi problémát helyesen megoldani, vezetőszerepét és súlyát megtartani. A magyarság vezetőszerepe a magyar államban egyúttal megértést jelent a nemzetiségi törekvésekkel szemben, természetesen addig a határig, amíg a törekvések nem érintik, nem veszélyeztetik a magyar állam szerkezeti biztonságát, egységét és erősségét. Hogy ez a megértés létrejöjjön, ahhoz egyszerű gyökeres változást kell létrehoznunk a magyar nemzeti társadalomnak a nemzetiségi kérdéssről vallott felfogásában, másrészt fel kell ébreszteni, meg kell erősíteni nemzetiségeinkben a magyar állam, a magyar haza iránt való ragaszkodás érzését.

Tudom, rendkívül nehéz, tövises feladat ez. Csak a kicsinyességeken fenn nem akadó, messzebbnéző látókörrrel és e szerint való cselekvéssel és magatartással lehet eredményre jutni ebben a kérdésben. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a területgyarapodással visszatért nemzetiségeink nagyobb része az idegen uralom alatt töltött 20 esztendő alatt céltudatosan ellenünk irányított ellenséges propagandának hatása alá került, és ebből nem lehet ezeket a tömegeket máról-holnapra kiszabadítani. Lássuk világosan magunk előtt a fennforgó nehézségeket és bajokat, legyünk elkészülve arra, hogy sok helyen a magyar állammal szemben megnyilvánuló közömbös, nem egyszer ellenséges magatartással találkozunk. És mégis törekedjünk minden erőnkkel és minden rendelkezésünkre álló eszközzel a kitűzött cél elérésére. Nevelésre és erélyes, de szeretetteljes és megértő vezetésre van szükség, amelynek munkánkban nemcsak egyszer és másszor, hanem mindenkor és mindenütt meg kell nyilvánulnia. Ennek a feladatnak oroszánrésze a kiképzéssel foglalkozó csapattisztai karra és tiszthelyettesi karra hárul.

A tényleges szolgálatot teljesítő nemzetiségi honvéd semmiféle intézkedésből, beosztásból, rendszabályból ne érezze ki, hogy ő nem magyar eredetű. A cél éppen az legyen, hogy feloldódjanak a nyelvi és nemzetiségi különbségek. Ehhez szükséges, hogy már az alosztálynál mellőzzünk úgy az elhelyezéseknél, mint a kiképzésnél minden, a nemzetiségi különbségeken alapuló szétválasztást. De meg kell követel-

ni a magyar fajú honvédtől is, hogy egyenrangú katonabajtársként tekintse és kezelje a nemzetiségi eredetű honvédet.

Azonban ez a megértő, messzebb tekintő magatartás és cselekvés távolról sem jelentí azt, hogy az előjárók ne figyeljék a legnagyobb éberséggel a magyarsággal szemben esetleg jelentkező ellenséges érzelmű törekvéseket, és ne sújtsanak le példát adóan az állammal, a nemzettel szemben vétkes, bűnbeesett honvédre. Az e tekintetben való eljárásnak a legteljesebb pártatlansággal és objektivitással kell lefolyni, óvakodni kell a kérdésnek esetleges summáris kezelésétől. Nem lehet célunk, hogy nemzetiségi mártírokat teremtsünk!

Külön hívom fel a figyelmet nemzetiségeink közül a hazai német népcsoport tagjaira. Hazai németségünk külön fejezetet alkot a magyar nemzetiségi kérdésben. Nem szabad elfelejteni és meg kell érteni, hogy egy világtörténelmi jelentőségű német népi átalakulás történt. Ez nem maradhatott hatás nélkül a magyarországi németségre sem. Ezt szem előtt tartva kezeljük türelemmel és megértéssel a hazai németség nemzetiségi kérdéseit.

Megengedhetetlennek tartom, hogy a kölcsönös szerződések, az adott lehetőségek és a viszonyok helyes ismeretének hiányában, egyes elvakult alsó parancsnokok részéről csak azért ér durva sértés egyes, a hazai németséghez tartozó személyeket, mert azok az SS-hez önként jelentkeztek. Az ilyen provokálás egyrészt az államvezetés cselekedeteinek önkényes bírálása, másrészt a magyar—német baráti viszony felelőtlen semmibevevése.

Ne felejtse el senki az ilyen és hasonló megnyilvánulások elbírálásánál, hogy a magyar—német barátság sorsközösségünk alapján sarkköve, alapja a magyar politikának. Ennek a sorsközösségnek tudata hassa át kint a harcmezőn együtt harcoló katonáinkat, és ez kapcsolja szoros nemzeti egységbe a magyarságot a hazai németséggel. Ehhez az első, a kezdő lépést nekünk kell megtenni, ez folyik vezetői hivatásunkból is.

Az így körvonalazott irányelveimet a nemzetiségekkel szembeni bánásmód tekintetében a honvédség minden egyes tagja szolgálati állásának megfelelő mértékben ismerje, és elvárom, hogy azt ki-ki saját hatáskörében megfelelő formában érvényesítse, és annak megtartását szigorúan ellenőrizze.

Hadtörténelmi Levéltár, VKF Hadműveleti Csoportfőnökség 409/1944.

7.

A román nemzetiséggel szemben tanúsítandó magatartás

Lakatos Géza vezérezredes, miniszterelnök felhívása a főispánokhoz
Budapest, 1944. szeptember 23.

Ma, amidőn az ellenség az ország határain, sőt egyes helyeken az ország területén áll, s ez a körülmény a veszélyeztetett vidékek lakosságát érthető izgalomban tartja, a magyar vezetők fokozott kötelessége, hogy a rend, és az állam polgárai közötti békeesség fenntartását minden eszközzel biztosítsák. A rend és nyugalom fenntartása különösen fontos oly helyeken, ahol a magyarság a nemzetiségekkel vegyítve él, s ahol az események következtében a magyarság esetleg oly cselekedetekre ragadtatja magát, amelyeknek nemcsak a helyi, hanem az összmagyarságra nézve igen káros következményei lehetnek.

A magyar közigazgatás vezetőinek ennél fogva a mai nehéz időkben fokozott gonddal kell a lelkek nyugalmának fenntartására s mindennemű kilengés megakadályozására törekedniök. Elsősorban áll ez a románok által lakott területekre, nemcsak azért, mert a háborús helyzet lelki kihatásai e területek lakosságát tartják a legnagyobb izgalomban, hanem azért is, mert tapasztalataink szerint a románság ellen elkövetett legkisebb kilengés is már rosszakaratóan felnagyítva és eltorzítva került a még román uralom alatt álló területekre, és következőképpen tartani lehet attól, hogy ott, ahol a magyar fegyveres erőnek nem áll módjában a magyar lakosságot védelemben részesíteni, a túlzott hírek hatása alatt a magyarság ellen a kegyetlen-

ségek oly sorozata indulhat meg, amely 1848—49 kegyetlenkedéseinek megismétlődését jelenthetné.

Ezért a hatóságoknak a magyar lakosság széles rétegeivel meg kell értetniök, hogy a román anyanyelvű lakossággal még akkor is emberségesen kell bánniok, ha románjaink fajtestvérei be is törtek hazánk földjére és Magyarországot hátba támadták. Meg kell értetni a magyarsággal, hogy ma, amikor a szovjet veszedelem nemzetiségi különbség nélkül veszélyezteti mindenki hitét, életét és vagyonát, fontos magyar érdek is fűződik ahhoz, hogy egyes vidékek román és magyar lakossága éppen ezekben a válságos időkben megtalálja a békés együttélés lehetőségét, amely természetesen lehetségtelenné válik, mielőtt a románság részünkről ellenséges érzületet sőt igazságtalan bántalmat tapasztal.

A fenti szempontok természetesen nem alkalmazhatók oly esetekben, amidőn a nemzetiségek részéről államellenes törekvések vagy cselekmények tapasztalhatók. Az ily törekvésekkel és cselekményekkel szemben minden esetben a törvény teljes szigorával kell szembeszállnunk.

Szükségesnek tartom még megjegyezni, hogy amennyiben egyes román személyekkel szemben a hadviselés érdekeinek megfelelő közigazgatási kényszerintézkedéseket kellene foganatosítani, a magyar közigazgatás összes szerveivel meg kell értetnünk, hogy ilyen intézkedéseket csak valóban alapos okból és elkerülhetetlen esetekben foganatosítsanak, s akkor is a magyar lovagiasság szellemének megfelelően, emberségesen és kímélettel. A magyar közigazgatás szerveinek mindig szem előtt kell tartaniok, hogy a román anyanyelvű magyar állampolgárok nem tehetők felelőssé a határainkon túl történő, illetve a román állam által felidézett eseményekért, és hogy ha a történeteket román részről itt esetleg még titkolt örömmel is fogadnák, magyar részről minden bosszúérzést vissza kell tartson az a meggondolás, hogy a Dél-Erdélyben sanyúlódó védtelen magyar véreink amúgyis annyi szenvedéstől terhes sorsát ne súlyosbítsuk.

Fentiekre való tekintettel a legnagyobb nyomatékkal kérem Méltóságodat, szíveskedjék gondoskodni arról, hogy hatóságaink fenti szellemben járjanak el, és hogy minden ezzel a szellemmel ellenkező magatartás megtoroltassék.

Magyar Országos Levéltár, Miniszterelnökség Nemzetiségi Osztálya O. 26347/1944.

8.

Nemzetiségi kisebbségek kezelése

Láday István belügyi államtitkár
valamennyi meg nem szállt vármegye főispánjához
1944. november 27.

Megdöbbenéssel tapasztalom, hogy a közigazgatási, de különösen a közrendészeti hatóságok és szervek a nemzetiségi kisebbségeket még mindig a kisebbségeink érzékenységét bántó és lealázó módon kezelik. Ezt a hungarista állam tisztviselőihez, tisztviselőihez és közegeihez nem méltó, a múltból reánk szakadt csökevényt azonban be kell szüntetni. A mai korelv szemlélete szerint élő és a hungarista felfogást magukénak valló idegen ajkú árja testvéreink ügyeit teljesen azonosan kell saját magyar fajtánkéval kezelni. Ott, ahol e magasabb szempontokat meg nem értő hanyagsággal, vagy éppenséggel kisebbségeink ügyes-bajos dolgait nemzetisége miatti elnyomási szándékkal találkoznék, a legszigorúbb megtorlás eszközével fogom a helyes útra ráterelni. A vezetőket felelőssé teszem, hogy alárendeltjeiket ezekre a szempontokra befolyásolják, őket ellenőrizzék és vezessék.

*Statny Archiv v Nitre. Komárom vármegyei főispáni
bizalmas iratok. 227/1944.*